

Úvodník:

Letní dopis na zimní Bystřičku IV

Pablo,

bárka půvabného jména Melinka vyplouvá z přístavu Budoucnost pozdě odpoledne. Než se její kýl zaboří do Písčitého výběžku, slunko bude stát nízko nad ostrovem Dawson, kam bouřka přičaruje duhu. Teď už je to na kapitánovi – a na strojnících! Ocelová deska úžiny je naježená, jak se v ní prohánějí věčné vichry, nasycené vůní a chutí dvou oceánů. Té soli v antarktickém dechu! Břehy průlivu jsou posety žebrovím savců a zámořských korábů. Loď se kolébá, ledové vlny nenasytně olizují její červený břich. Syčí. Ale je to dobré: křídlatý albatros (*Diomedea exulans*) pluje vzduchem za námi. Máchne perutí, zobákem klapne. A to vždy věští úspěšnou plavbu. Bláznivý spisovatel Peter von Penburg se doširoka rozkročil na kluzké palubě a zamračeným pohledem sleduje skrz tlusté okuláry vzdalující se ostrov, který ho nevlídně přijal hubenými empanádami. Na tučňáčí pláni panáčci večeří ve fraku.

Tak hluboko na jihu, Pablo, až ohřeješ se jen u velkého krbu, čekal jsem, jaká mě přepadne tíseň. Přece v knihách... tolik příběhů z ďábelské výspy, nové naděje trosečníků obtěžkaných hříchy Starého světa. Patagonské náhrobky promlouvají slovensky. Teprve v pohodlí horkého Chaca přišlo mi, jak silný magnet leží v podbřišku glóbu: toužíš po barevném větru? Přitáhne si tě! Hledáš velké ticho? Přitáhne si tě! Zklamánať láska tvá? Přitáhne si tě! Pomřel ti dalmatský vinohrad, jsi sládek, co chce vařit vyhlášené pivo u paty světa, láká tě harpunovat velrybí hřbet? Přitáhne si tě!

Pablo! Promýšlím výhodnou investici: když se naučím guaraní, budu si moci poklábosit s čokoládovými holkami nadnášenými plytkými vodami jezera Ypacaraí...

Posílám závěj pozdravů.

Tierra del Fuego-Asunción, leden 2005

René

Obsah:

úvodník

René Kočík: Letní dopis na zimní
Bystřičku IV ___2

poezie

Ludmila Vráželová: Z valašských
moudrostí ___11

Leo Hruša: *** ___15

Jiří Korbel: *** ___21

Yveta Shanfeldová: *** ___22_23

próza

Jana Oborná: Cestující ___4_8

překlad

Miljenko Jergović: Fotografie ___9_11

Morgan Gibson: *** ___20

comics

Michal Jareš: ___16_17

rozhovor

Daniel Rušar: Rozhovor s Marií
Šťastnou ___12_14

jen tak

Martin Škabraha: ___18_19

recenze

Jakub Grombříš: Na železnici dějou se
věci ___24_26

Zuzana Resslerová: Krvavý thriller Martina
Vopěnky ___26_28

Martin Škabraha: Indiánská
improvizace ___28_30

Pavel Kotrla: U nás doma ___31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24
tel.: 571 443 567
pkotrla@atlas.cz

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344
755 01 Vsetín
tel.: 571 419 531
knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 36, ročník IX.,
šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina,
redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor
Malina, Milan Orálek, Martin Škabraha; registrace MK ČR E
13264, internetová adresa: <http://www.inext.cz/texty>

CESTUJÍCÍ

Jana Oborná

Ten den vypadal naprosto obyčejně jako každý jiný. Když se nad tím Geny zamýšlel o nějaký čas později, naprosto nic nenasvědčovalo tomu, že by se mělo stát něco hrozného. Dokonce nebylo ani zamračeno, a na to, že byl podzim a trochu chladno, chovalo se počasí docela umírněně. Občas i sluníčko vykouklo a podívalo se na svět tam dole z podzimně šedivé oblohy.

„Vlastně jsem měl úplně normální den. V práci trochu rušno, ale ne víc než obvykle. Skončil jsem v obvyklou dobu, koupil si po cestě na autobus svou obvyklou dávku pražených oříšků a ani jsem nemusel moc spěchat, protože jsem nešel na poslední chvíli. Všecko bylo naprosto normální a přece,“ Geny se odmlčel a podíval se do prázdna. Přece se něco stalo.

„Mám takový hloupý zvyk. Každý den jezdím autobusem do práce a zase zpátky skoro hodinu. Poslouchat hudbu nebo po cestě spát, to už mě dávno přestalo bavit. Občas se mi taky stalo, že jsem omylem přejel svou zastávku a musel se několik kilometrů vracet pěšky. Prostě to není ono. Tak dělám, stydím se za to, ale, tak já to tedy řeknu, čtu lidem přes rameno,“ vyhrknul. Následovaly udivené pohledy jeho posluchačů.

Měl pocit, že musí říct něco na svou obranu, aby ho pochopili, aby si nepřipadal tak hloupě. „Já vím, že bych si mohl třeba číst vlastní knihu nebo si koupit noviny. Ale ve skutečnosti se mi ze čtení za jízdy dělá špatně. Je to zvláštní, protože skutečnost je taková, že nerad čtu. Ale když čtu někomu přes rameno, je to jiné. Jako bych tím poznával zároveň i toho člověka. Kdo by to byl řekl, že tenhle seriózní pán s brýlemi si po cestě domů čte bulvární deník. Nebo ta drobná světlovlasá slečna kouká do knihy plné těch nejsprostších výrazů. Navíc je to tak různorodé a zvláštní, víte? Pokaždé čtete něco jiného a dopředu nemůžete odhadnout, co bude zrovna dnes na programu. Vlastně se nikdy nemůžete nudit.“ Geny chtěl ještě pokračovat, ale byl násilím přerušen. „No dobrá, dobrá. Vraťte se ale k tomu osudnému dni a řekněte mi, co se vlastně stalo.“

„Jak už jsem říkal. Všechno bylo normální. Přišel jsem na zastávku a vyhlížel si nějakého potenciálního čtenáře. No moc nadějně to nevypadalo. Ale pak přišla dívka, nikdy předtím jsem si jí nevšimnul. Měla světle hnědé vlasy a tmavé oči a takovou naprosto obyčejnou černou bundu a rifle. Nevšimnul bych si jí, kdyby mě nezaujala její

vyděšená tvář, tak vyplašený pohled jsem dlouho neviděl. Držela v ruce dopis. Popadla mě neudržitelná touha si ho přečíst spolu s ní. To si ale nesmí sednout dozadu, napadlo mě tehdy. Naštěstí autobus přijel už téměř plný. Tak tak si sedla a já se postavil kousek za ni, aby mě neviděla. Dlouho jsme jeli. Už jsem se začínal bát, že jsem vsadil na špatného koně, že ten dopis ani neotevře. Ale nakonec to udělala. Třesoucíma rukama roztrhla obálku, rozevřela list a začala číst. Víte, v dnešní době číst takový opravdový dopis nebo jej dostat poštou, to je něco neobvyklého. Všichni si pořád posílají e-maily nebo složenky, poštou chodí maximálně tak úřední dokumenty, ale takový osobní, rukou psaný dopis, to je něco! Zpočátku jsem měl strach, že to klikaté písmo ani nepřečtu. Naneštěstí už se venku začínalo šerit, chvíli jsem měl chuť to vzdát a odejít do zadní části vozu, ale něco v její tváři mě přesvědčilo. Víte, ona byla vystrašená. Ne, víc než to. Byla vyděšená k smrti. Zhloubal jsem se do toho dopisu. Četl jsem řádek za řádkou. Psal jí nějaký muž. Psal, že už to nemůže vydržet a že ji zabije.“ Odmlčel se. Všichni v místnosti na něj tázavě pohlédli. „Já vím, taky jsem tomu nechtěl uvěřit. Říkal jsem si, že jsem to jen špatně přečetl. I ona to musela číst několikrát, tak jako já. A pořád tam stálo to stejné: *Zabiju tě. Všechny předběžné přípravy jsou vykonány. Stane se to brzo, velmi brzo. Až budeš číst tento dopis, už to bude blízko. Bude to chtít nějaký čas, ale co nevidět se to stane. Nemohu jinak.* Hrozně mě to vyděsilo. Měl jsem pocit, že to musím někomu říct, že musím něco udělat.“

„Co se stalo potom?“

„Zmačkala ten dopis. Vypadala rozčileně a když potom vystupovala, její tvář měla bolestnou grimasu.“

„Nic jste neudělal? Proč jste nevystoupil s ní? Proč jste nezjistil, kdo je ten člověk a nenahlásil to? Byla to vaše povinnost! Vždyť ta dívka byla v ohrožení.“

„Ano, já vím. Měl jsem něco udělat. Ale byla to také pořádná nezdvořilost číst jí její dopis přes rameno. Co jsem měl dělat! Přiznat se? Všechno by popřela a možná by se mnou ani nepromluvila. Vystoupila tak rychle a já tam stál jako opařený a hlavou se mi honila slova z toho dopisu. Teď už je to jedno. Ale já vím, kdo ten dopis napsal.“

„Vy víte?“ Policejního vyšetřovatele zvedla Genyho odpověď ze židle. „To byste mi měl vysvětlit!“

„Tehdy jsem nešel na policii. Asi jsem udělal chybu, ale vždyť by se mi každý vysmál. Chlápek

čte někomu přes rameno o vraždě, která se ještě nestala, a věří tomu. Je to blázen. Jen nad tím chvíli uvažujte. Nevěřili byste mi, ale teď mi věřte. To, co říkám, je pravda. Nějakou dobu jsem nemohl klidně spát. Pořád jsem viděl před očima ten dopis a bolest ve tváři té mladé dívky. Měl jsem pocit, že se něco musí stát. No a pak jsem ji znovu potkal. V parku nedaleko mého domu.“

„Byla sama?“ vzrušeně vybafnul detektiv.

„Ano, sama. Okamžitě jsem ji poznal. Ohromilo mě to a taky potěšilo, vždyť byla ještě naživu. Ale mohlo mě napadnout, že ji potkám. Vždyť vystoupila jen o dvě zastávky dřív než já. Mohla dokonce bydlet ve stejné čtvrti. I když už nikdy stejným autobusem nejela, mohlo to tak být. Taky mohla vystoupit dřív proto, že se jí z toho dopisu udělalo zle. V ten moment mě napadala spousta různých vysvětlení. Všechna mohla být pravdivá, ale já věděl, že to opravdové je jen jediné. Chtěl jsem vědět, co bylo dál. Spalovaly mě otázky. Kdo byl pisatelem onoho dopisu? A co se s tím mužem stalo? Ubránila se mu? Nahlásila ho na policii? Nemohl jsem odolat tomu, poznat odpovědi. Začal jsem ji tedy sledovat.“

„Kam šla?“ další dychtivá otázka. Napětí v místnosti rostlo.

„Bylo to zvláštní. Velmi zvláštní. Šla ke mně domů.“

„K vám domů? To snad není možné. Viděla vás, jak ji sledujete? Třeba měla strach a šla jen k nejbližšímu domu.“

„Ne, to ne. Chvíli se motala ulicemi, a pak se zastavila před bytovým domem, kde bydlím. Přeshlapovala na místě, asi nevěděla, co dělat. Měla něco v ruce. Napadlo mě, že by to mohla být adresa. Tak jsem se rozhodl zariskovat, vyšel jsem ke dveřím a začal odemykat. Naštěstí udělala přesně to, co jsem očekával. Oslovila mě. *Promiňte, asi tu bydlíte, snad byste mě mohl pustit dovnitř nebo mi třeba poradit.* Snažil jsem se tvářit, jakoby nic, ale srdce mi bušilo až v krku. No jistě, řekl jsem, jen pojdte a řekněte mi, koho hledáte. Otevřel jsem jí dveře. Plavným krokem vklouzla do chodby. Rozsvítil jsem na schodišti. Držela v ruce pomačkanou obálku s ručně psanou adresou. Myslel jsem, že se ve mně krve nedořeže. Bylo to stejné písmo a nepochybně také ona obálka, kterou tehdy večer zmačkala i s dopisem. *Hledám tu jednoho muže, měl by to být váš soused. Bydlí ve třetím patře.* Neodvážil jsem se ani vydechnout. Měl jsem tam přece také byt. Snad je to jen náhoda, napadlo mě. Třeba si spletla ulici. Nebo čtvrt. Na požádání mi ukázala adresu. Byla tu správně.

Vedl jsem ji pomalu do schodů a horečně se snažil přemýšlet. Za kým z mých sousedů by mohla jít? A proč sem proboha vůbec jde? Vždyť se ji ten člověk chystá zabít. Na patře se mnou bydlely jen dvě starší paní a jeden manželský pár se dvěma dětmi. Nikdo z nich mi nepřipadal jako podezřelý. Najednou jsme byli ve třetím a ona se zastavila před dveřmi mého bytu. Otočila se ke mně a koкетně se usmála. *Nepozvete mě dál?* Vyděsila mě. Jak mohla vědět, že tu bydlím? Co mi chcete? Vyhrkl jsem na ni. Tvářila se naprosto klidně a vyrovnaně. *Mám pro vás dopis. Jaký dopis? Tenhle dopis.* Zamávala mi před očima tou zlověstnou obálkou. *Ale myslím, že by bylo lepší, kdybyste mě pozval dál. Alespoň bychom si mohli o tom promluvit.* Odemkl jsem dveře. Srdce mi divoce bušilo a začínalo mi být špatně od žaludku. Znal jsem obsah dopisu. Nemohl být určený mně. Ale byla na něm přece má adresa! Zpáteční adresa? Já ho přece nepsal!? Nechala mě tápat v temnotách a vplula do mého obýváku, kde si vybrala mé oblíbené místo v křesle. *Asi vás zajímá, proč tu jsem. Žádný strach. Brzo se to dovíte. Asi bych se vám měla přiznat, že už vás nějakou dobu sleduji. Všimla jsem si, jak čtete lidem přes rameno, a tak jsem se rozhodla napsat vám tenhle dopis.* Ve vyšetřovací místnosti to zašumělo údivem.

„Narafičila to na vás?“ vyšetřovatel se ztvářil nevěřícně.

„Ano. Chtěla vědět, jak budu reagovat.“

„Ale jak to, že jste si jí nevšimnul dřív?“

„Nevím. Asi mě nikdy dřív nezaujala. Možná působila tak nevýrazně, že jsem si jí dřív všimnout nemohl, ani kdybych jí zrovna četl přes rameno.“ Policajti se zasmáli.

„A co bylo dál?“

„Tohle všechno mi řekla. Taky řekla, že si zjistila, kde bydlím a kam chodím na procházky. A když měla pocit, že bych ji rád viděl, rozhodla se na mě počkat v tom parku. Strávila tam prý čtyři odpoledne, než jsem tam přišel.“ Opět smích.

„Chytrá holka. Tohle je všechno moc pěkné. Ale vůbec to nevysvětluje, proč jsme ji našli mrtvou ve vašem bytě.“ rozkřikl se na Genyho vyšetřovatel. Uvolněná atmosféra u výslechu opět zhoustla k nevydržení.

„Já vím, vím, že to všechno zní tak divně, neuvěřitelně, ale prostě to tak bylo. Když domluvila, požádala mě o trochu vody. Byl jsem tak vyvedený z míry, že jsem jí jen ukázal cestu do kuchyně. To byla obrovská chyba. Za

chvilku se sice vrátila, ale místo sklenice držela v ruce můj kuchyňský nůž. *Vím, žes mi v podstatě nic neudělal a že se vlastně ani neznáme*, povídá mi, *ale mám pocit, že by mému příběhu prospěla nějaká dramatická zápleтка*. Řekla to tak klidně, a vzápětí se na mě, představte si, vrhla s tím nožem! Tak tak jsem se ubránil před jejími ranami. Podařilo se mi ji zkroutit ruku. Padli jsme na zem a začali se prát. Škrábala mě a kousala. Vůbec nevím, jak se to stalo, ale zničehonic přestala útočit, jen se tak dívala a její pohled byl zvláštní, šílený a plný bolesti. Teprve po chvíli jsem si všimnul, že krvácí. Nůž měla zaražený hluboko v břiše. Vykřikl jsem a chtěl zavolat sanitku, ale zadržela mě prosebným gestem. *Chci ti něco říct, zašeptala. Je docela vtipné, jak se může situace vyvinout, že? Dva naprosto cizí lidé a smrt přesně taková, jak jsem ji popsala v tom dopise. A tys nemohl jinak*. Hrozně zbledla a na chvíli ztichla marně popadajíc dech. *Vím, žes mě nechtěl zabít. Jen mě tak napadá, komu budou asi věřit, až mě tu najdou. Už se asi nedozvím, jestli tobě nebo tomu dopisu*. Ztichla a zavřela oči. Silně krvácela, ale ještě dýchala. Zavolal jsem záchranku. Pak jste přijeli vy a zbytek už znáte.“ V místnosti panovalo napjaté ticho.

Pak promluvil jeden z detektivů. „Ten dopis, škrábance a kousance na vašem těle jasně dokazují, že se bránila. Zabil jste ji.“

„Já vím, že ta historka je neuvěřitelná, ale proč bych to dělal? Vůbec jsem ji neznal. A kdyby, proč bych to udělal ve svém vlastním bytě? A proč bych na místě nechal ten dopis? Mohl jsem jej přece lehce zničit? A proč bych okamžitě po té rvačce volal záchranku? Proč?“

Nikdo neodpověděl. Strážmistr u dveří dostal od svého nadřízeného pokyn a s pouty v ruce se vydal pro Genyho. „Je to zajímavý příběh, ale musíme vás vzít do vazby.“

Geny se nebránil. „Chápu. Alespoň než se to vysvětlí. Jen bych chtěl ještě něco vědět. Ostatně, zajímalo by to jistě i ji. Je to totiž moc důležité. Věříte mi?“

Jana Oborná, narozena 16. prosince 1980 v Ivančicích, původem ze Zbýšova u Brna. Autorka publikovala v literární příloze Kam v Brně, pravidelně psala sloupky pro Brněnský deník novin Rovnost. Její povídky jsou také součástí různých literárních sborníků. V současné době redaktorka deníku Naše Valašsko ve Vsetíně.

FOTOGRAFIE

Miljenko Jergović

*„Naše láska spočívá v tom, že svou ženu nedáme jinému.“
Duško Trifunović*

Nevím, jak je to jinde, ale v Evropě je to takhle: Rick se trápí, protože Irma miluje Laszla. Ví, že miluje i jeho, ale přesto zůstává věrná Laszlovi. Rick sní o tom, že mu Irma bude věrná a nestačí mu, že ho jenom miluje. Stejný příběh v různých variacích jste slyšeli, viděli nebo přečetli tisíckrát. Klíčem ke každé lásce je věrnost. O ní se moc nepřemýšlí. Jednoduše se předpokládá. A kdyby nebylo věrnosti, asi by nebylo ani nešťastných lásek. Ostatně ani šťastných.

Senka a Mašo byli obvykle mezi sousedy bráni jako příklad šťastné lásky. Ona nemohla mít děti, ale on jí to nevyčítal, jak to balkánští muži obvykle dělají. Senka pracovala na poště a Mašo byl vodoinstalatér. Ona vždycky říkala „můj Mašo“ a on „moje Senka“. Jejich příběh by nebyl zajímavý, kdyby nezačala válka, tak jako nejsou zajímavé ani příběhy o dlouhém a trvalém štěstí.

S prvním granátem, který dopadl na město, se Mašo přihlásil do Územní obrany. Senka z toho příliš radost neměla, ale bylo jí jasné, že není jiná možnost, jak zachovat jejich jednopokojový Eden. Bála se jen pomyslet na odchod z města, protože byla přesvědčena, že by nové místo vytvořilo nové okolnosti i nový příběh s nejspíš změněnými hlavními rolemi.

Jednoho rána přišel neznámý člověk v uniformě a se zablácenými holínkami na nohou. Pevně ji objal a zašeptal, že Mašo zahynul. Na stole nechal papírovou tašku s jeho věcmi: kapesníkem, vojenskou akreditací, hodinkami, pouzdem na brýle a peněženkou. Poté, co uplynuly dny prvního zármutku, které jsou vždy spíše obřadem než truchlením, a kdy je třeba zůstat rozvážný už i proto, že zvědavé oči soustrastníků číhají na každou slzu, Senka položila před sebe všechno, co jí vrátili domů místo Maša. Dotýkala se předmětů jednoho po druhém a nakonec otevřela peněženku. Uvnitř našla padesát německých marek (peníze, které má obezřetný člověk vždy u sebe) a hromadu papírků s telefonními čísly a vodoinstalatérskými poznámkami. V plastovém okénku byla její fotka. V peněženkách to okénko slouží jenom k tomu, aby vám před pokladnou v samoobsluze neznámí lidé na chvíli nahlédli do soukromí. Ale peněženka měla i onu tajnou neviditelnou přihrádku. Senka

nahlédla i do ní a našla – fotku neznámé dívky. Na zadní straně bylo napsáno: „Navždy tvoje Mirsada.“ Rukopis byl zdobný s mnoha kudrlinkami.

Nazítří Senka oznámila sousedům, co jí „ti mizerové z brigády udělali“. Rozzlobeně, potom zlostně a pak plačtivě ukazovala inkriminovanou fotografii a ženy se podívovaly a kroutily hlavami. Utěšovaly ji právě tak po východové dveře a pak začínalo pomlouvání. Vlastně byli všichni šťastní, samozřejmě kromě Senky, že ani Mašo nebyl „světec“ a potichu jí říkali chudinka, protože tak otevřeně přiznala svou „hanbu“, ve kterou navíc ani nevěřila.

Když po patnácti dnech přišli mladíci z brigády „s balíkem pro ženu padlého bojovníka“, Senka jim odmítla otevřít. Křičela za zavřenými dveřmi, proklínala a vyhrožovala. Sousedé se domnívali, že se už zbláznila, když odmítá humanitární pomoc. Tahali vojáky za rukávy, aby jim balík nechali, že ho Sence předají, až se uklidní.

Jak čas plynul, Senka u všech začala vzbuzovat místo soucitu spíše posměch. Její příběh o podstrčené fotografii, která už měla stovky zápletek, nechtěl nikdo dál poslouchat. Stále znovu se pokoušela dotvořit příběh tak, aby v ní její Mašo zůstal čistý. Každý den přicházela s novými podrobnostmi. Včerejší důvody bleskurychle tály před dnešními pochybami. Ale příběh o šťastné lásce nakonec vždycky zvítězil. Stálo jí za to obětovat všechno, dokonce i rozum. Kromě toho příběhu neměla Senka ve válečném městě, zbaveném jakékoli naděje, nic.

Nevím, co se dělo dál, protože jsem odešel ze Sarajeva, ale to už ani není důležité. Potvrdilo se, že se věrnost zase stala základním principem lásky, snad i důležitějším než láska sama. Ale to, co přesahuje přes hranice tohoto příběhu, je potřeba konstruovat fabuli, vytvořit rámec, který by odůvodnil život sám a který by mu nakonec dal nějaký smysl.

Lidé, kteří o té válce píší, aniž by chtěli dosáhnout nějakého postavení, aniž by toužili po osobním prospěchu nehledě na mrtvé i živé hlavy, tedy lidé, kterých je velmi málo, ale přece jsou, činí vlastně stejnou věc jako činila Senka. Bez jakéhokoli účelu pro sebe nebo pro jiné se zoufale snaží zachovat rozpadlý obraz světa. Preciznost v popisech a nekonečné výčty, konstrukce, které urážejí „veřejnost“, texty, které pravověrní označují za národní zradu, to všechno je jen marné úsilí najít v Pravdě důvod pro setrvávání ve vlastní kůži. Ve chvílích, kdy je všechno ostatní ztraceno, je věrnost to jediné, v co mohou věřit. Až budou ti k tomu

určení psát dějiny, pouze lidé jako Senka se budou vzpírat jejich lži.

Přeložili Branka Čačković a Jiří Hrabal. Překlad vychází se svolením autora.

Miljenko Jergović je jedním z nejvýznamnějších současných bosensko-chorvatských autorů. Narodil se r. 1966 v Sarajevu, v současné době žije v Záhřebu. Píše prózu, poezii, eseje i novinové články. Povídka „Fotografie“ je součástí souboru krátkých povídek *Sarajevské Marlboro*, který vyšel poprvé r. 1994 a byl již přeložen do mnoha jazyků. České vydání se připravuje.

Z VALAŠSKÝCH MOUDROSTÍ

Život je nekdy tajak žebř do kurníka,
takěj tak krátký a aj podělaný.

Umíja dvě řeči,
jednu nahlas, druhú potichu.

S hlúpým sa nedomluvíš,
se soplivým nenajíš.

Nechajte starosti slépkám,
ty sú na to, aby sa staraly.

Spješěj dostaneš od Valacha kobyľu,
než od Hanáka kobylinec.

Neviděl ho jakživo a předtím nigdy.

Gde sa kúří – kuř,
gde sa pije – pij,
ale gde sa něco dělá,
odėjdi, abys nezavazál.

Ten, gdo lže, umí o jednu řeč vjećej.

Co má střízlivý na srdcu,
to má opilec na jazyku

Slovo není pantok.

Ludmila Vráželová (1924), za války pracovala ve Zlíně u Bati, potom byla totálně nasazena v Německu a ve Zbrojovce Vsetín. Po válce učila na mateřských školách na Šumpersku, od poloviny 60.let min.stol. učila v Pulčíně u Vsetína. 40 let sbírala valašské moudrosti, které vyjdou knižně v nakladatelství Dalibora Maliny ve Vsetíně v březnu 2005 pod názvem Moudrost starých Valachů.

ROZHOVOR S MARIÍ ŠŤASTNOU

Povídali jsme si v předvečer oficiálního udělení Ceny Jiřího Ortena 2004. Básniřka Marie Šťastná zaujala svou sbírkou Krajina s Ofélií (vyd. Knižnice, Kutná Hora). A protože pochází z Valašského Meziříčí, kontaktoval jsem místní literární časopis Texty a jejich šéfredaktor mi nabídnul za exkluzivní rozhovor s čerstvou držitelkou takové podmínky a honorář, že to nešlo odmítnout.

Gratuluju k obdržení Ceny Jiřího Ortena. Co pro tebe znamená tato cena?

Díky. Je to takové poštouchnutí nahoru, od začátků k oceňování mého psaní. Potvrzení, že všechno má cenu. Nikdo přece nechce psát do šuplíku, že? A peníze samozřejmě /smích/.

Pojďme se podívat na tvoji oceněnou sbírku Krajina s Ofélií. Je to tvoje druhá knížka. Jak bys ji srovnala se svou první sbírkou?

V první sbírce byly texty, se kterými už nejsem spokojená a raději bych je na veřejnost nedávala. V „Krajině s Ofélií“ jsou všechny, která ráda čtu, ráda je používám a ráda se s nimi taky chlubím. Takže cesta od nespokojenosti ke spokojenosti (smích). I když i tady se už našel text, který by zasluhoval úpravu.

Když jsem četl tvoji Krajinu, tak jsem se tam snažil nacházet společné téma, jakousi červenou niť. Než ji řeknu, tak by mě zajímalo, čím jsi spojovala básně ty?

Já jsem se snažila psát všechno jako obrazy nebo scény... ale teď jsem zvědavá, co řekneš teď ty.

Pro mě je to vztah muže a ženy, jakési scény ze života. Vidiš, jak jsme se trefili. Proč tedy právě vztahy?

Přiznám, že mám malé zkušenosti. Ve svém věku nemám právo psát o zásadních věcech, a tak píšu o těch obyčejných kolem. A právě ty vztahy jsou nejdosažitelnější, nedá se o nich nepsat.

Když píšeš o vztazích, tak vše působí velmi přirozeně, řeč je jakoby vytržená z dialogu. A ty scény, jak říkáš, můžu slyšet nebo zažít kdekoliv. Dalším důvodem, proč se ptám právě na vztahy, je erotika, která se v tvých básních objevuje ...

Tak to právě nebylo myšleno! Některé básně jsou erotické, samozřejmě, ale u většiny, které se zdají být erotické ostatním, byla původní

myšlenka jiná. Proto mě samotnou trochu překvapilo, že teď dostaly takovou nálepku. A k dialogu. Když jsem začínala, používala jsem velká slova, tak jako možná všichni začínající básníci, snažila jsem se mluvit o něčem obrovském. Později to přestalo fungovat. Proto jsem chtěla zjednodušit básně jak nejvíc to jde. Zároveň jsem zjistila, že jednoduchým jazykem lze sestavit nejsložitější šifry. Ty se ale už týkají jen významu, který je důležitý pro mě a nepodstatný pro ostatní.

Co mi trochu nesedí k tobě, křehké dívce, je občas nezaujatý až cynický pohled na popisované situace. Mohla bys mi to, prosím, vysvětlit?

Možná je to snaha věci zjednodušovat, vyhnout se sentimentálním frázím, vytěsnit je. Nechci je tam.

Já bych přirovnal tvé básně k mazání chleba máslem. Mažeš krajíc máslem a víš, že bude dobře chutnat. Ale potom se na něj znovu podíváš a jen tak nůž ledabyly otřeš. A možné ještě trochu másla zpět oškrábeš. A nakonec do něj jednou, dvakrát řízneš, odejdeš a je ti dobře.

To je ono. Třeba začátek se mi líbí, nechtěla bych báseň zcela měnit, tak ji nechám chvíli odležet. Po neurčité době si báseň znovu přečtu a přepisuji. Možná škrtnutím přebytečných slov a zkracováním se vytvoří ta iluze cynismu, já bych spíše řekla nadhledu. Ale to je opravdu jen iluze, i když svým způsobem pro mě lichotivá.

Tvoje srozumitelnost v básních mě hodně oslovuje. Pojďme teď od vztahů a erotiky ke vzpomínkám, které jsou taky výrazným prvkem v tvé sbírce.

Teď jsme nedávno se sestrou mluvili, že v našem okolí už nejsou tak běžné obyčejné fotografie, které by se daly vzít do ruky. Všechno je na uloženo na CD nebo v počítači a nejsou to ty hmatatelné vzpomínky, se kterými můžeš manipulovat. Nemůžeš si na ně sáhnout, strčit do dokladů a nosit si je s sebou atd. Možná jsem se snažila psát básně jako útržky, se kterými by se dalo manipulovat, které by navodily atmosféru dané situace. Aby to byly ty potřebné hmatatelné vzpomínky.

Co jsou Kapky, názvy některých básních? Taky jsem si všimnul, že máš u některých básní přímo konkrétní odkazy k malířům nebo názvům obrazů. Jsou tyto nějak odlišné od ostatních?

Kapky jsou básně s problémovým názvem. Nemohla jsem pro ně najít jméno, většinou jsou velmi osobní, a proto se vymykají celku. Ještě mám Črty, těch mám taky kolem dvacítky. Kontrétními obrazy taky souvisí se vzpomínka-

mi. Uvidíš nějaký obraz nebo sochu a něco k tomu dodáš, dojem nebo náladu. Někdy prostě jen opíšeš, co ti umělecké dílo samo nabídne. To je všechno.

Jak se ti vlastně píšou básničky? Jak se u nich cítíš? Hraješ si se slovy?

Když mám psavé období, píše se velmi lehce. Ovšem za cenu mnoha pozdějších úprav. Samozřejmě jsem zvědavá, jak budou působit na ostatní. A někdy básně upravuji tak, aby se nějakým způsobemjevily. Někdy se mi to nepodaří, třeba s tou erotikou /smích/. Teď mě napadá ještě jedna věc k erotice. Když mám pocit, že některá báseň je vrcholně dráždivá a mám z toho trochu obavu, dám ji přečíst kamarádovi a on mi většinou říká: „Prosím tě kde?“

A jak vnímáš další reakce?

Když se líbí, jsem ráda, a když ne, řeknu si, že se nemusí líbit každému. Negativní reakce se mě moc nedotýkají. V podstatě se ještě žádná tak negativní nedostavila. Občas maminka řekne, že je to na ni moc ...

Na reakce u tebe doma jsem se chtěl i zeptat. A co tatínek? Znáš ho, velmi si ho vážím, a proto by mě zajímalo, jak tě čte a jestli spolu diskutujete.

Maminka dřív četla všechny moje nové věci, ale v poslední době čte víc jen otištěné. Tatínek nic neříká. Ale od maminky vím, že je na mě velmi pyšný. Knížky si přečetl, to ano, a jediné, co jsem zaznamenala, bylo, že se rozhodl naučit některou mou báseň nazpaměť, aby ji uměl odrecitovat, kdyby se ho někdo zeptal, co píšu ...

Tak to je velká pocta ...

No, ještě se ji nenaučil /smích/.

Děkuji ti za příjemné povídání.

Taky děkuji. Tohle byla taková generálka na zítřek (oficiální udělení ceny, pozn. tazatele). Škoda, že tam nebudu popíjet čajík a tak hezky sedět.

Ptal se Daniel Rušar

Marie Štastná (1981), narozena ve Valašském Meziříčí. Svou první básnickou sbírku Jarním pokrytcům (Nakladatelství Unarclub, Hranice n. Moravě) vydala v roce 1999. V roce 2004 získala Cenu Jiřího Ortena za sbírku Krajina s Ofélií. Pravidelně se zúčastňuje soutěže Ortenova Kutná Hora, kterou předloni vyhrála. Přispívá do tamního básnického magazínu Názvuky. Dále publikovala ve Welesu a také několikrát v Textech. V současné době žije v Ostravě, kde studuje kulturní dějiny.

LEO HRUDA

Ranní špička

V rozespalém autobuse
polohlasné hovory
o včerejším utkání,
polovina tváří skrytá
za novinovými závoji.

Zelená je tráva
a rudá jsou práva.

Porucha klimatizace v n. p. Zora Olomouc

Dnes jsem poprvé poznal,
co je to vlastně peklo.
Peklo totiž nejsou
pokaždé ti druzí.

Skutečné peklo
je tovární hala,
naplněná do výše pasu
třiceti tisíci roztavenými
čokoládovými čerty.

Bynda (Hostinec u Bystřičky)

Dám si ještě jedno,
lidi kolem blednó,
dám si ještě druhé,
brzo budu tuhé.

Leo Hruďa (1935-1988), zapomenutý všestranný g6nius, p6edstavitel pov6ale6n6e olomouck6e boh6my, kter6ho p6edstavil Michal Jareš v p6asmu v Aluzi 1/99. Uveden6e b6asn6e poch6azej6i ze sb6irky Lev6y z6avit, vydan6e v roce 1969 Vlastiv6edn6ym muzeem ve spolup6raci se Z6avodn6im klubem Moravsk6ych ťelez6aren v n6akladu 80 v6ytisk6u.

aluze

Revue pro literaturu, filozofii a jin6e

*Adresa redakce:
Kř6iťkovsk6eho 10, PS 207,
771 80 Olomouc
e-mail: redakce@aluze.cz
tel.: 585 631 159*

*poezie / pr6za / vzpom6inky
rozhovor / studie / recenze
glosy / archiv6alie
<http://www.aluze.cz>*

Dobrý den... Já jsem vejce...
Možná mě znáte jako...
jako vejce...

(1)

...čekám tu na mého miláčka,
pana UMBERTA E. Jsem
jeho snídani a láska
prochází žaludkem...

(2)

...Nemusíte se kolem mne
s tou kamerou tak točit,
já jsem ze všech stran
stejně...

(3)

... Promiňte, my vejce
nejsem moc zdvořilá...

... Možná bych vám mělo
řít malé tajemství –
jsem maličko zkažená...

4

... až mě UMBERTO E. sní,
věnuje mi krásnou
kapitolu svých pamětí,
nazvanou VEJCE A JÁ...

5

POKRAČOVÁNÍ PŘÍŠTĚ...

6

JEN TAK

byly Vánoce. A v televizi byla Pyšná princezna. A ta ze zlatou hvězdou na čele taky. Jiná přispěchala s Troškou do mlejna. A zapomenout nesmíme na Jasněnku, trojoříškovou Popelku a spoustu dalších, méně slovutných dam. A mužů, pardon. Jeden národní mýtus praví, že česká pohádka, to je pojem. Vezměme ten pojem za slovo. Co o nás říká? Především to, že Češi jsou národ sedláků, úpících pod nespravedlivým jhem panstva, zpravidla degenerovaného, s německým či jiným přízvukem mluvícího a – což je nejhorší – bohatého (čti: nezaslouženě bohatého). „Malej, ale šikovnej“ český člověk je ovšem všechny přechytračí, zpravidla za pomoci nějakých kouzel, dědečků, babiček, vodníků, skřítků nebo víl. A dobrého srdce, abych nezapomněl. A zlatých českých ručiček, rozumí se samo sebou. (Což mi připomíná jedno interview se samozvaným géniem české pohádky Z. T., kde tento básnil o krásné české povaze, jak se v pohádkách – zejména tedy jeho – zračí a jak ta česká dobrosrdečnost by měla konečně zvítězit nad tím americkým sexemanásilím; na dotaz, co se po natáčení filmu stane s kulisami televizáky vystavěného veřejnoprávního mlýna, pak režisér shovívavě mávl zlatou českou ručkou: „To lidi rozkradou...“) Typické přitom je, že největší padouch nebývá ten nejvyš postavený. Opravdoví zlodušci jsou jeho „dobří rádcové“, svévolní byrokraté či místní šlechta, baroni, knížepáni a jiná verbež. Politika totiž v české pohádce není nic jiného než klam a podvod, příslovečné piklůkutí. Sám pan král to ale myslí dobře. Sice tu a tam neví, zda má odvolat, nebo slíbit (věčné to české dilema), ale jinak je to role veskrze pozitivní a mocný panovník (nejlépe pekařského původu, neboť ten ví, jak se chleba láme), je v posledku jediný, kdo může vše v dobré obrátit. Král totiž vládne silou ducha, politiku nedělá. Leda snad nepolitickou. A proto ho Češi mají rádi. Pravda a láska může konečně zvítězit nad lží a nenávistí.

Ale v televizi běžely i jiné pohádky než ty české. Stříbrné jezero, rudý gentleman, poslední (kéž by) výstřel, Ilči a Hatátitlá – co vám to říká? Přiznám se, že jsem neodolal. Avšak kritický duch, hrůzná deformace z dlouhodobého vysokoškolského studia, mi nedovolil zažehnout v sobě naplno plamen někdejší romantiky. Už ani ta nostalgie není co bývala... Nebyl jsem s to vidět nic jiného než chyby. Tak např. promí-

tání monarchických šablon, zděděných z evropské historie a ztělesněných i ve výše zmiňovaných pohádkách, do života Indiánů. Náčelník je vylíčen jako panovník či generál, kterého ostatní na slovo poslouchají. Vinnetou je tak za života svého otce vlastně korunním princem a Nšo-či princeznou. Vláda v kmeni je vlastně dědičným lénem jedné dynastie... *Ve skutečnosti* (jak opojný je tento výraz, jak dospěle zní!) se severoamerické indiánské kmeny vyznačovaly spíše nehierarchickým a necentralizovaným uspořádáním, což bylo jednou z hlavních příčin jejich vojenských porážek. Když se bojovníkům nechce, tak válka prostě není. Co bychom za to dneska dali...

Jiným zajímavým rysem Reinlových filmů, ale i Mayových knih, je to, jak navzdory svému – dnešními pojmy řečeno – multirasovému a multikulturnímu étosu nakonec stvrzují civilizační, ne-li přímo rasovou méněcennost Indiánů. Za to „vznešeně divošské“, co ve Vinnetouvi je, nemůže jeho apačská výchova (s tou je spjata spíš zákeřnost „božího soudu“ v prvním dílu), ale duchovní odkaz Klekí-petry, *Bílého otce*. Ten nejstatečnější a nejmoudřejší ze všech je pak samozřejmě Old Shatterhand, opět běloch a náhodou Němec. Vinnetou je sice hodně, opravdu hodně fotogenický, ale jeho největší předností je vlastně věrnost a oddanost bílému bratru. Indiánské ctnosti, jsou-li jaké, jeví se tedy býti spíše ctnostmi psa...

Jinak ale ideál všelidské rovnosti a míru náležel k typické atmosféře 60. let, zatížených příznakem atomového konfliktu. Sbratření „bílých a rudých“ (hvězd) pak vyznívalo obzvlášť intenzivně zrovna v Německu, násilně rozštěpeném na dvě části. Bohužel, pravda a láska se snadno stávají především dobře prodejnou značkou. Průvodním jevem vzniku slavných filmů tak byly prudké tahanice dvou konkurenčních štábů o exkluzivní smlouvy s herci a honba za komerčním úspěchem bez ohledu na předlohu a kvalitu (vzpomeňme hlavně nekonečná pokračování). Zlatý poklad Apačů zatemnil rozum nejen záporňákům z Mayových příběhů.

Ale nic proti pohádkám. O Vánocích se jim věřit může. Tak jako se můžeme přejídat a válet u televize. Na Nový rok si slíbíme, že to zase všechno vyběháme. Ne že by se to tak úplně dodrželo, ale i snahu je třeba ocenit. A proto přeju všem čtenářům, aby tento rok láska a lež konečně zvítězily nad pravdou a nenávisť. Nebo to bylo nějak jinak?

Martin Škabraha

MORGAN GIBSON

Světlo jezera
prosakuje skrz
stromy.

Rosa padá
na vyloděné
kánoe.

Dívám se
tváří v tvář
jezeru.

Rybář
vyplouvá
z čínské kresby.

Ponořím
mysl
do vody.

*

Vychází slunce
z vody
nebo z mysli?

Vlaštovky
sešívají
nebe a zem.

Větve borovic
stíní
mým básním.

Mraky zmizely
poupata
kvetou.

Březnové mokřiny.
Na nebi mraky.
Kde jsem já?

Zděšené
červené
listí.

Listí září
ve slunci
jak slunce.

Ze sbírky ONE LOOKS AT ONE
z angličtiny přeložil Michal Jareš

JIŘÍ KORBEL

polední zvony

polední zvony dnes
zpívají zpožděny
za tmy
a bez obecenstva

čekají až nějaký zbloudilec
rozsype zrní v své tužby
a zatleská...
pak

polední zvony dnes
možná
že čekajíce na východ slunce
přece jdou napřed

v září člověk nikdy neví...

bude večer

bude večer
letní melancholie
přivezený dým smutku

tři malá děvčata
splétají věnce z pampelišek
a řeka daleko

chtěl bych tu prostřední
pohladit po tváří
a říci jí: až povyrosteš
 budu tě milovat
 i když mě nikdy neuvidíš
 měj mě navždy v srdci

řekni pak ty
svému prvnímu
chlapci: někde na trávě sedí
 zasněný muž
 vzdáleností se milujeme

jsem jeho věčná láska
božsky probuzený obraz
doriana greye neopálený ideál
měkce bělostné kůže

ať nežárlí
dnes nechci nic víc

Jiří Korbela (11. 9. 1980), v Litoměřicích, studuje literaturu v Opavě.

YVETA SHANFELDOVÁ

ČEKÁNÍ

Trápení je dláto,
když prší, nejde stavět, nic nejde
nainstalovat na dům.

Zvuk deště a dlát,
a vůně. Zvuk trápení.

Večer je slyšet svět,
zabydluje se
v korunách stromů,
zvuky hnízdí v kmenech,
které se rozrůstají
po staveništích.

Ve tmě se všude staví,
kroky se nezdráhají,
světla tramvají mizí
v blízkosti zvučné vůně.
20. října 2004

* * *

Listí odpoledne.
Ze žulové
obruby chodníku
cítím v ústech krev.

Slova pusa a polibek mě mírně
ale zřetelně kopnou
do žaludku, z vůně podzimní minuty
bezděčně roztahuji prsty.

Je možné vecpat
si celý říjen do úst,
zakrýt oči větrem,
sprchnout čekáním,
přivinout se k betonu,
milovat se vlhkým klínem.

Celý zduřelý někde na stráni,
kde, jak řekla Josefína,
není nic.
14. října 2004

NÁVRAT

Kus světadílu na zahradě za domem,
podzim měří své kroky,
každý den je neděle,
štěrkem vysypaná
chvilka. Chodníky podél prudkých
spádů, nedělní beton starých zdí.

Dech prázdnoty omamuje nejvíc,
opasek kolejí a fungující linka.
Ale ti, na které myslím, jsou zamčeni
ve svých bytech, jejich soukromí
ohlušuje, zdrcuje.

Nebe – deštník osamění,
těsně před setměním si vzpomenu na starý
kaktus, který jednou rozkvetl.

20. září 2004

SEDMNÁCT HODIN PŘEMÝŠLENÍ

Shluky ticha odpovídají
na nevyřčenou otázku.

Rozvrh se válí
na lavičce při náměstí,
vítr počítá.

Ostrovky,
palčivá hrudní schránka
v divokých výškách.

Tohle odpoledne se
často opakuje,
na schodech,
nebo cestou přes most.

3. listopadu 2004

* * *

Šla jsem na snídani
se stosedmdesátikilovou kamarádkou.
Selhávání je nad prosté lhaní,
i když nakonec vše selhává.

Povídaly jsme si o citlivých místech,
Sandy má sedm dětí.
Sedm citlivých míst.
Čouhají ze všech stran její
neforemné osoby, děti a místa
a zuřivá bezbrannost.
Ale ne bezmocnost.

Myslím, že každý z nás
vystavuje své selhání na odív
jako to dělá Sandy svými sto sedmdesáti
kily,
sedmi dětmi a omeletou k snídani.

22. září 2004

Yveta Shanfeldová (1957), absolventka Pražské konzervatoře a filadelfského Curtis Institute. Též překládá poezii z češtiny do angličtiny a z angličtiny do češtiny (např. L. Hughes, W. B. Yeats).

NA ŽELEZNICI DĚJOU SE VĚCI

„Lidé dojíždějící denně do zaměstnání jsou podle studie britských vědců vystaveni většímu stresu než piloti bojových letadel.“

Lidové noviny, 23. listopadu 2004

Knihy Vladimíra Pavloviče *89 míst k sedění* s podtitulem „příhody z vlaku v tekuté próze“ je svérázným holdem železnici coby jedné z posledních oáz nonutilitárního setkávání a životní nahodilosti v této praktické době. Taková zácpa na dálnici D1 je sice taky slušný adrenalin, ale pokud hledáte patafyziku, nic naplat, dráha je prostě dráha. Opěvoval ji nejen někdejší hit Šípa a Uhlíře citovaný v titulku; už obrozenci byli fascinováni vlakem jako poslem modernosti a velkého světa, jak dokládá Vladimír Macura v knize *Český sen* a tak můžeme pokračovat přes geniální povídku Jaroslava Haška *Ve vlaku* až třeba k současnému básníckému štrekaři Tomáši Řezníčkovi. Přesto jde v případě této knihy o dosud nevídanou sondu do problematiky vlakového přemísťování. Pokud někomu unikly dosavadní Pavlovičovy exhibice časopisecké, má jedinečnou schopnost se přesvědčit, že do české literatury vtrhnul ojedinělý sarkastický bĕs a virtuóz slova v jedné osobě.

Autor má cit pro absurditu každodenního dojíždění příměstskými vlaky, které degraduje všechny obce do padesáti kilometrů od Prahy na pouhé noclehárny. Z Pavlovičovy knihy je cítit misantropie, která se čas od času zmocňuje každého, kdo je nucen obcovat s onou bohulibou institucí, jejíž hrdou značku ČD klienti zpravidla interpretují jako „Času dost“. Známe to všichni - mobilové privatissimo vykřikované na celý vagón a ze sedadel spolucestujících vyhrželé vulgární bláboly, které jistý nejčtenější deník považuje za titulky. Leckdy je ovšem humor poněkud samoučelný: při ranní cestě do zaměstnání za sebe málokdo vydává to nejlepší; ba neváhám se domnívat, že i svatý Augustin by v pantografové tlačnici vypadal jako pablb.

V knize se prolíná intelektuální ironie s jímavým naivismem. Pavlovič je jako neřízená střela, k inspiraci mu slouží cokoli. Nic si nemůže být před jeho zkoumavým zrakem jisto - každodenní figurky i náhodní cestující projíždějící na Plzeň či Hradec, theatrum mundi na kolečkách plné flirtování, anekdot a módní astrologie. Hra se slovy je až opulentní, jména postav jsou mírně pozměněna způsobem, jaký použil Milan Kozelka ve své knize *Ponorka* pro štamgasty této

proslulé olomoucké hospody. Fascinace volně plynoucím hovorem a bizarními detaily připomene Bohumila Hrabala, ostatně část knihy se odehrává právě v Libni, na místě dnešní hokejové velesvatyně. Sebeironický styl vyprávění, který bere kritikům vítr z plachet tím, že všechny jejich výtky předpovídá, i záliba v magičnosti všedních momentů může zase evokovat dílo polozapomenutého Roberta Walsera. Jen na drobnou ukázkou Pavlovičova smyslu pro český povahopis, jak se projevuje v extrémních situacích, o něž není na železnici nouze: „*Taky se znám s výpravčím Míšou. (...) Je to můj koaliční druh, zaměstnanec drah. To takhle jednou pantograf vypověděl službu, bylo to zrovna u nás v Čelákovících. Čekali jsme na dýzl, čekali jsme na prsa. To jsem věděl od Míši, od drah pochopitelně informace žádný. To víte, lidé remcali, koukali jako slepice na vyvýšené hroudě, rozhlíželi se trhavě sem a tam, ani jsme nemuseli jet, aby to s nima pěkně šilo. No a Míša se do toho přidal, říkal, že to drží jen nátěrem, to jako ten pantograf, že to má třikrát přetočený tachometr, a dále rozváděl své pomlouvačné teorie proti svému chleboďárci. To mi byla loajalita, to mi byla soudržnost s molochem, neodvážil jsem se jej popeskovat, eště by se do mě lidi pustili.*“

Ne vždy je ovšem na kolejích tak veselo. Příkladem je hororový výjev s vlakem naloženým fanoušky Baníku. Stálý platící zákazník (o zdražování nemluvě), jehož průvodčí kvůli chybějícím vousům na průkazkové fotografii seřve do bezvědomí, se může pozastavit nad bohorovností, s jakou dráhy obětují soupravu kriminálíkům, aby se na ní dosyta vyřádili. Pasáž o výletu k románské bazilice v zanedbaných Tismicích ukazuje, že postjézéďácký venkov dnes převážně vadí. Překází výstavbě dálnic, supermarketů, satelitních městeček a dalších atributů rozkvětu, jeho obyvatelé jsou převážně na sociálních dávkách a volí strany s nulovým koaličním potenciálem. Historiky nejsou nijak převratné, leccos zná cestovatel z vlastní zkušenosti: jako pána, tragicky lomcujícího oknem vagónu, aby poté, co mu ho útlocitní spolucestující pomohou otevřít, vykřičel do světa zásadní poselství: „Čau Bachor!“ Najdeme ovšem i momenty plebejského šotkovství a smyslu pro panoptikálnost, jako je výrok ve své prostotě geniální: „*A to jste z Čelákovic a ani nevíte, co jsou to vampýři?*“

Dochází zde dokonce k jevu, který tuším nemá v české literatuře precedens: jedna z povídek (epizod? odstavců? jak vlastně nazvat

segmenty, na něž je tato tekutá próza rozdělena?) už vyšla časopisecky, takže autor může přidat i reakci spolučestujících, kterým ji dal přečíst. Proč ne, interaktivita je v současné literatuře žádaná. Škoda jen, že občas Pavlovič svoji bájivost neuřídí a ta sklouzne do dryáčnictví, do vyrábění zhůvěřilostí za každou cenu.

Petrovská edice vyhrazená literárním novicům doznala jistých změn – název *Nezavedení* nezní sice o moc lépe než *New line*, namísto pověstně vyblitých obálek však přichází elegantní kombinace bílé a nádražácké modři. Snad je *89 míst k sedění* co do formy i obsahu (vzhledem k doposud dost rozpačité úrovni edice) blýskáním na lepší časy.

Vladimír Pavlovič: 89 míst k sedění. Petrov, Brno 2004

Jakub Grombříř

KRVAVÝ THRILLER MARTINA VOPĚNKY

Román *Konec zákona* je již devátým knižním počinem Martina Vopěnky (1963), autor si jím udělal ve vlastním nakladatelství Práh radost ke čtyřicátým narozeninám.

Kniha nese apokalypticky znějící podtitul „zlo zvítězilo a lidé ctí desatero zvrácenosti“. Koho v té souvislosti napadne Sodoma Gomora a spol. a není to pro něj příliš radostné pomyšlení, měl by raději dát na svůj (před)soud, ovládnout zvědavost a knihu neotvírat – apokalypsa se sice opět nekoná, zato zvráceností Vopěnka nešetřil.

Počátek a vlastně celý první oddíl knihy (nazvaný podle manželky hlavního hrdiny *Anna*) představuje velký potenciál, který – obávám se – zůstal nevyužit. Šimon, ústřední postava dění, se vlastníma rukama doslova prohrabává zpět do svého života, aby jej za trest prožil ještě jednou, tentokrát s vědomím všeho zlého, co učinil. Provázet jej bude tajemný, všemocný Hlas, snad Bůh, snad svědomí, snad obojí dohromady a ještě něco jiného... Šimon nedobrovolně ryjící se v zemi, ještě chvíli nevědoucí, odkrývá posléze část střechy kostela Panny Marie Vítězné a jeho mysl si zděšeně uvědomí, že vše přichází znovu: „...*Ano, to jsem já, pořád ještě já. Ten, který tu byl přede mnou.*“ *Sotva si to uvědomil, stěny jámy povolily a začaly se bortit. Setmělo se. Ale nezamáčklo ho to, ani se neudusil. Stalo se něco mnohem horšího: bylo znovu pondělí 27. března – začátek všeho zlého.* (s. 12) A pak už se příběh začne (znovu)odvíjet.

Sledujeme Šimona Svěceného, ve kterém pod vlivem všeobecné společenské anarchie postupně nabývá převahy temná stránka jeho osobnosti. Nic na tom nezmění ani mírná a rozumná Anna. Na konci Šimonovy proměny je to právě ona, která jediná mu ještě stojí v cestě k životu, po kterém tenhle bývalý počítačový specialista prahne, k životu po boku profesora Semeckého, dogmatického vůdce „svobodomyšlných“. Anna musí být odstraněna a čtenáři se tu nejspíš poprvé zatají dech. Proměna je dokončena, Šimon zabil.

Druhý oddíl se pod jménem *Zběsilosti* věnuje Šimonovu bezuzdnému řádění, násilí, loupežím a vraždám všech chutí a vůní. Pestrobarevná partička (sadista Dábel, hlupák Slon, slaboch Krysa a infantilní Bacil), ke které se Šimon alias Vrah přidá, vyvádí opravdu psí kusy. Jenže nám při nich poněkud tuhne úsměv na rtech. Nekonečné líčení bestiálních skutků se stává nebezpečným pro čtenářův žaludek a snad i klidný spánek. Do detailu vypracované hrůzy líčené za pomoci obscénního slovníku bohužel naprosto postrádají další rovinu, kterou jsme vycítili (a po přečtení druhé části knihy už jen „snad“) na počátku románu. Z původních šesti strun už Vopěnka drnká jenom na jednu, kytara kvílí k nevydržení a místo kýžené sebereflexe se o čtenáře pokusí nevolnost. Jestli se nám zpočátku mohlo zdát, že Šimonovo znovuprožívání pro něj bude trestem-utrpením, že bude neustále přítomným Hlasem nucen reflektovat své činy a znovuprožívání tak nabyde svého smyslu, zde poznáváme svůj omyl. Šimon pocituje opět především uspokojení nad svými skutky, je pyšný na svou sílu a na to, že se konečně dokázal „osvobodit“. Nedůrazné šepotání tajemného Hlasu mu kazí radost jen zřídka.

Nejen *Zběsilost*, ale bohužel i celý román takto koketuje se samoučelností, působí jako pouhá záminka pro to nejpodrobnější líčení mučení a vražd. Nic na tom nezmění ani o něco mírnější oddíl s názvem *Robert* (což je Šimonův starý přítel, který se v obraně proti nastalé anarchii a morálnímu rozkladu společnosti opevnil s rodinou na farmě; Robertův konec je stejně tragický jako konec všech ostatních), ani závěrečná pasáž *Věčnost* s náznakem velkého trestu za velké hříchy. (*Šimon mizel v temnotě přitahován k ní svými skutky. A co bylo nejhorší: zrychlovalo se to jako pád. Padal, a nikdy by nevěřil, že může být temnota tak složitá... Všechno v něm křičelo zoufalstvím z toho padání a on věděl, že dokud beze zbytku nezakusí, co způsobil, pád se nezastaví. Snažil se zakoušet, snažil se dokonce litovat. Jenomže zakusit beze zbytku znamenalo nejprve pochopit. A on pořád*

ještě nechápal. Kdyby se narodil podruhé, opět se to mohlo stát. s. 270.)

Třeba však jedním dechem zdůraznit Vopěnkovo nesporné vypravěčské a stylistické umění. Obrazy, které vytváří, jsou velmi sugestivní a živé, zvláště Šimonova psychická proměna a jeho konfrontace s Annou vyznívají přesvědčivě, nenápadně a přesto naprosto hmatatelně. Vopěnkovy věty jsou nasyceny přesnou mírou, přeskakovat, ale ani vracet se v textu nemá smysl, vyprávění plyne hladce a v poměrně rychlém tempu. Škoda jen, že jsou tato pozitiva později přehlušena Desaterem zvrácenosti, které Šimon nosí v několika výtiscích po kapsách...

*Martin Vopěnka: Konec zákona. Práh, Praha 2003
Zuzana Resslerová*

INDIÁNSKÁ IMPROVIZACE

„Jednou jsem viděla v muzeu klobouk strojvůdců z železnice. Byl celý pošitý korálky. Myslela jsem, že je to nějaká novinka, jako bývají třeba korálkové tenisky nebo korálky pošité čepice pro řidiče kamiónů. Ale tohle byl klobouk zhotovený na konci devatenáctého století, když bylo Lakotům zakázáno vyrábět jejich tradiční předměty. Ženy tedy začaly korálky pošívat vše, co se dalo, i klobouky strojvůdců smrti. Překryly plátěný klobouk svým uměním. Své ztráty přetváříme v umění. (...) Improvizujeme.“ (s. 156 – 157) Tato slova z povídky Lindy Hoganové *Improvizace* podle mne skvěle vystihují poselství recenzované knihy. Ano, poselství, tvám na tomto patetickém výrazu. Pro knihy, jako je antologie povídek současných severoamerických Indiánů, je typické, že vracejí literaturu od soustředění na formální a čistě čtenářské (ne-li komerční) kvality k zájmu o to, kdo, co, komu a proč vypráví. Situace a záměr tvůrců se přitom jen zdánlivě vztahují pouze k jejich domovskému prostředí. Motiv záchrany, hledání a nového utváření vlastní identity v moderním světě rozhodně není téma výlučně indiánské.

Dokladem toho je i fakt, že kniha vůbec vznikla a že se tedy předpokládá nějaká čtenářská obec, česky mluvící a z absolutní většiny bílá. Způsob, jakým k vydání došlo, je přitom docela pozoruhodný. Nakladatelství *Větrné mlýny* oslovilo Katedru anglistiky a amerikanistiky FF MU v Brně. Tamější pedagogové vybrali reprezentativní vzorek autorů a textů z území USA a Kanady, samotné překlady povídek však obstarali brněnští studenti. Výsledek je výborný. Různost překladatelských stylů,

odrážející se třeba v odlišném pojetí (ne)spisovné řeči, dobře vystihuje pestrost originálů. Až na absenci alespoň nejnужnějších vysvětlivek (třeba v zadní části svazku, aby při čtení nerušily) není textům z redakčního hlediska co vytknout. Přivítal bych ještě nějaký výtvarný doprovod, ale to už jen jako třešničku na dortu.

Být Indiánem vůbec není jednoduché. Co to totiž znamená? Původní kmenová identita je dnes realizovatelná jen stěží, už proto, že „první Američané“ jsou často míšenci. Panindiánská identita je zase umělý výtvar, spjatý se spoustou neautentických konstrukcí a mediálních klišé. (Krásně to vystihuje E. L. Warriová v povídce *Krajané*, kde „Indián“ německého původu Helmut Kráčejičí orel píše knihy o autentickém indiánském životě a ru dochům je prodává se slevou.) K tomu si připočtēme rozpolcenost mezi vztahem k etnicitě a touhou začlenit se do současného světa, smývajících hranice kultur. Navíc dosud přetrvávají jak pocit křivdy, tak projevy rasové nenávisi. A samozřejmým kontextem jsou nezaměstnanost, nedostatek vzdělání a bezmála všudypřítomný alkoholismus.

Asi nejdůležitějším motivem v severoamerické indiánské literatuře je úzký vztah mezi hledáním osobní identity a terapeutickou rolí tradičních symbolů, nejčastěji nějakého rituálu či obřadu, ale může to být i tanec, ba pouhé tetování. Častý je též apel na rodinná pouta. Roli terapeutického aktu ovšem může sehrát i akt samotného psaní.

První autor, u kterého se chci zastavit (v knize je jich celkem dvaatřicet), je žijící legenda N. Scott Momaday, první indiánský nositel Pulitzerovy ceny. V eseji *První Američan se dívá na svou zem*, do jejíhož textu vepsal i několik básnických slok, prezentuje asi nejromantičtější přístup ze všech. Indián je v jeho pojetí vlastně vznešeným divochem a Momaday tak dává určitou naději, že Vinnetou z názvu knihy by tu přeci jen bydlet mohl.

Ale opravdu nebydlí. A to ani tam, kde autoři volí literární postupy co nejbližší původní tvorbě. Nejznámějším spisovatelem tohoto ražení je zde Thomas King s typicky taškářským vyprávěním o Kojotovi, který s pomocí vlastních pšouků stvoří svět. Carter Revard zase v „pozoruhodné představě“ *Mokasíny pro Kristophora* se zdánlivou neúctou a nevkusem míchá prvky indiánské mytologie s Biblí, Emily Dickinsonovou a kdovíčím ještě, podáváje celou záležitost tak, jak mu ji vyprávěla Sýkorka. Vážnější vztah k tradičním motivům má Anita Endrezzeová, paralelně sledující mytologickou i reálnou rovinu, přičemž ta první je vlastně skutečnější a má léčivou moc vůči druhé. Zmínit je třeba i záznam jednoho

z příběhů zřejmě posledního lidového vypravěče Harryho Robinsona (1990–1990) *Vězeň v anglickém cirkusu*.

Nejbližší mi však jsou ty texty, které současnou indiánskou tematiku zpracovávají postupy v podstatě „bělošské“ angloamerické prózy. Jejich poselství lze shrnout takto: není důležité být „autentickým Indiánem“, ale prostě „sám sebou“ – a teprve při hledání vlastního já nacházet nepostradatelnou sílu (indiánských) kořenů. To obzvláště naléhavě vyvstává v případech, kdy jsou hrdinové nejen členy indiánské komunity, ale zároveň i nějaké další menšiny, jež je v rámci tradiční indiánské společnosti ostrakizována. Např. povídka Beth Brantové *Tohle místo začíná slovy: „Mami, jsem homosexuál. Mám AIDS.“* (s. 52) P. G. Allenová zase v textu *Temně nachová* spojuje rasovou tematiku s lesbickými motivy. Zájem se tedy opakovaně soustřeďuje na různé způsoby vymezení, odlišování se, což otázku identity spojuje s všudypřítomným nebezpečím segregace a nenávisti vůči každému, kdo je nějak – jakkoliv – jiný. Domnívám se, že to, co nás přitahuje na současné indiánské literatuře je tento postřeh a výzva respektovat jinakost v její neredukovatelnosti. To není záležitost tolerance té či oné menšiny, ale jednoho každého člověka.

Tak chápu zejména poselství textů Louise Erdrichové nebo Leslie Marmon Silkové, které se vyznačují nepatetickým, často až naturalisticky oděným humanismem. Fakt, že jde o ženské autorky, patří k dalším rysům, které u indiánské literatury nepřehlédneme. Platí to i o recenzované knize. Z ní se pro mne stala největším objevem shodou okolností nejmladší autorka, od níž bych si rád přečetl i něco rozsáhlejšího. Je to Kanadanka Eden Robinsonová. V povídce *Slepá ulice* naráží mj. na obrovské dilema současných Indiánů: zůstat věrný předkům, nebo kolaborovat s bělošskými úřady v procesu, kterému kanadská vláda říká Přizpůsobení? Jak zůstat svůj, a přitom nezmizet z dějin? „*Někteří tvorové se rychlým změnám přizpůsobí – holubi, psi, krysy, švábi. (...) Já, oproti tomu, uvažoval Wil, jdu cestou blbouna nejapného.*“ (s. 304)

Lze si jen přát, aby tvorba nejen Eden Robinsonové v podobné slepé ulici neskončila.

Martin Škabraha

Jeffrey A. Vanderziel – Jiří Rambousek ml. (eds.): *Vinnetou tady nebydlí. Antologie souč. povídek severoamerických indiánů, Větrné mlýny, Brno 2003.*

U NÁS DOMA

Máme tady událost: šestá básnická sbírka **Lubora Kasala** (1958) **Bláznův dům**, kterou jako 77. svazek edice Poesie vydalo nakladatelství Host (Brno 2004), představuje vrchol loňské české básnické produkce. Tato skutečnost ještě podtrhl hudební disk s nahrávkou kompletní sbírky, který tvoří přílohu čísla 1/2004 revue Aluze. Jednadvacet textů sbírky, ve kterých se jako obvykle prolínají verše s prózou, uvozených mottem Jana Amose Komenského, na něm recituje sám autor. Naše čtenářská interpretace může být rovnou konfrontována s tou autorskou, k čemuž nebývá příliš častá příležitost. Ne vždy bývá seznámení s autorovým čtením tím nejšťastnějším setkáním, naštěstí to však neplatí u Kasala, neboť ten je výborným a svérázným recitátorem, jak se ostatně mohl přesvědčit již ne jeden z návštěvníků poetických festivalů. Snad neklamné dědictví Zeleného peří Mirka Kovářika, tedy generace, ke které bývá řazen.

V Kasalově sbírce ubylo trochu žlučovitosti a vzteku. Snad to není jen můj dojem, ale zdá se mi, že pocit naštvání na sebe sama, patrný se sbírek předchozích, je poněkud utlučen. Přibývá hlubší reflexe společnosti, okolního dění. Není to veselý pohled, ale nepozbývá ironie a sebeironie. Kasal je ve svém uchopení reality skeptický, neboť co s tou vší pokrouceností, deformovaností a vyšinutí a až neuvěřitelnou bláznivostí kolem? A Kasalovy verše se této skutečnosti sápu po krku. Básník pozoruje, popisuje, snaží se být jaksi mimo. Ale když ono to nejde! Jako obvykle si zaslouží zmínku i Kasalův básnický jazyk, který je opět plný narážek a záludností, vulgarismů a hrubosti.

Nerad bych také opomenul ilustrace Kateřiny Piňosové, které sbírku doprovází, a grafickou podobu sbírky. I zde měla redakce svazku šťastnou ruku a výrazná a příhodná obálka zaujme na první pohled. Z Kasalovy sbírky mám prostě upřímnou radost. A to stejnou měrou z verze tištěné a z verze zvukové. Zde se sice nejedná o nápad zcela původní, ale již to, že našel někdo odvahu navázat na přílohy Klubu přátel poezie, je nutno ocenit. Navíc, když je co ocenit!

Pavel Kotrla

